

דויד בן-גוריון. למרות הכל הצליח הראל לנווט אותן הביתה. הספר זכה השבוע בפרס לספרות צבאית על-שם אלון הפלמ"ח. יצחק שדה. היום יוסי הראל הוא איש-עסקים. אחרי 25 שנות שירות, שבהן היה בין השאר, שלישי של חיים וייצמן והרמטכ"ל הראשון יעקב דורי, וקצין בכיר בחיל-הים, יצא לעסקים פרטיים. הוא חלש על עיסקי-סחר בינלאומיים, היה בעל-אונייה, בעל-בתים בקליפורניה ובעל עסקים רבים אחרים. כיום, בגיל 63, מורש הראל מפעילות עיסקית, אחרי שהגיע למסקנה כי הכסף זה לא הכל בחיים.

את הפרק החדש של חייו הוא מקדיש ללימודי פילוסופיה וארכיטקטורה. במישורו הנעים והמהודר למדי בכיכר-אתרים בתל-אביב מבלה הראל שעות ארוכות בלימודים.

להראל שלושה ילדים: בת - חברת קיבוץ אילת-השחר - מנישואיו הראשונים, ושני ילדים מנישואיו לאשתו האמריקאית, גולי. בתו, שרון הראל, היא תסריטאית שהת-פרסמה בעבודתה המשותפת עם חברה לחיים, אבלי נשר. הרכילות אומרת כי אביה תרם לא מעט מכספו הרב להפקת סרטיהם של נשר והראל. האב מסרב לאשר או להכחיש.

בנו הצעיר, דויד, הנמצא כעת בלימודים בבוסטון, הוא אינו מרבה בשיחה על עסקיו, אלא מעדיף להתרכז בהשקמותיו על החיים. כשהוא מדבר על עליה ב', שבה מלאת תפקיד מכריע, הוא מדבר על הדברים כאילו התרחשו רק אתמול, ומתנצל על הרגשות שהוא מגלה. הוויכוח המפורסם שלו עם אייק אהרונוביץ' עדיין מדליק אותו, כאילו לא עברו 35 שנים. הוא עדיין בדיעה שצריך היה לעצור אוניות - לא להילחם בתותחים הבריטיים - ולנסות למונע כמה שיותר אבידות. בדיעבד, הוא מאושר מכך שלא איפשר התנגדות מאסיבית לבריטים, ומכך

ורוממה. כשנולדתי מנה הישוב היהודי בסך-הכל 50,000 איש. מאותו יום, שבו חזרתי ממחנה-צופים בקריית-ענבים, היתה משמעות לחיי. ידעתי שאני מקדיש אותם להגנת העם. בגיל 12 גייסו את כל השיכבה שלנו בצופים להגנה. השביעו אותנו בטקס מרשים, והפכנו למקשרים. בגיל 15 התגייסתי, בפועל, למגננות הקבע של הגנה. עברתי קורס מ"מ של הגנה וקורס פ"שים המפורסם, בפיקודו של יצחק שדה. יחד איתי היו בקורס גם יגאל אלון, משה דיין ושימרון אבידן. ב-1938 עלינו לחניתה, והייתי מדרג-נשק בקורסים של הגנה.

ב-1939 עברתי קורס ימי בירקון. אז פרצה מלחמת-העולם השנייה, והתגייסתי לחיל-האוויר הבריטי. רציתי להיות טייס, אך הבריטים לא איפשרו ל"פלסטינים" להיות טייסים. עברתי את לוב, מצריים ועיראק, ביוון נפצעתי באופן קשה, ושחררתי מחיל-האוויר. חזרתי לשרת כהגנה והרכתי, במישור העמק, 120 אנשי פלמ"ח, שעמרו לצאת ליוגוסלביה בגרוד ששמה 800 ארדי-ישראלים. אך הבריטים נרתעו מהעסק ברגע האחרון, ולא שלחו את הגרוד.

● באיזון תקופה בחיך היות שומר ראשו של הנשיא הראשון, ד"ר חיים וייצמן?

הייתי שלישי ושומר ראשו. ב-1944 פנה אלי אליהו גולומב ושאל אותי אל וייצמן, כאחראי על ביטחונו. חיכתה לי מחלקה שלמה, שהייתי אחראי עליה, ושימשת גם כשליש וכקצין הקשר שלו עם הגנה.

● מדוע צריך היה להגן על חייו של וייצמן?

מכיוון שהגנה מצאה אצל אנשי ל"חי תוכנית של בית וייצמן ברחובות, והיה חשש שהם מתכננים לחטוף אותו. נתנו לי 30 איש לשמור על הבית.

אני לא אומר שהשתגעתי על זה. עשיתי מה שאמר לי. כשהוא היה נוסע לאנגליה, הייתי חוזר להרריך בקורסים.

● מה היה תפקידך במקשר?

זו היתה אונייה די גדולה. השנה היתה 1946. המפקד של כנסת ישראל היה בנימין ירושלמי, הוא מת לפני שנה. כל חייו שירת את העם. אני הייתי סגנו. יצאנו מיוון, שתי אוניות - כנסת ישראל, שעליה 3000 איש, ואתנה, שעליה 1000 צעירים. כשעברנו את יוגוסלביה היתה סערה. אתנה שברה מנוע, עלתה על הסלעים וטבעה. הצלחנו להציל את 1000 הנוסעים והעלנו אותם על כנסת ישראל. נסענו עם צוות יווני, שעמד על כך שבאיים היוונים יירד מן האוניה. וכך היה. יחד עם הצוות ירד בנימין, ואני קיבלתי פיקוד על האוניה. נסענו בין קפריסין והחוף התורכי. קיווינו

הנשים ילדו על דגשי-עץ באוניה מישלמל בח ארבעים שנה, שנעה במהירות חמישה קשר

שלא יגלו אותנו ואו, כשגיע לחוף סוריה נגד את החוף עד חיפה. אבל מפצץ בריטי גילה אותנו, ומול מוסה ראג נגררנו על-ידי שתי משחתות לחיפה. הבריטים ניסו להוריד את המפעילים, שגילו התנגדות - שלדעתי היתה הקשה ביותר על אוניות-מעפילים. ורקנו על הבריטים קופסות-שימורים וניסו להבריח אותם מהספינה. כשהם ראו שזה לא עוזר, התחילו להפצץ בגז מרמיע. על האוניה היו 4000 איש ובמקום שבוע שייטנו 23 ימים, שבמהלכם נולדו 11 תינוקות. ילד אחד נאלצנו לקבור כים. ואחרי כל זה רייסו אותנו הבריטים בגז מרמיע. זה היה נורא.

דמענו, ואחר כך הרגשנו שאנחנו נחנקים בגרון, ושהעור מתקלף. אנשים שלא ידעו לשחות קפצו לים, מגובה תישעה מטר. הרגשת שאתה נגמר. בכנסת האונייה נרחסו 3000 איש. ברגע שהבריטים זרקו את הגז, הם התחילו לטפס בסולמות ולרמוס זה את זה. גיהנום של דאנטה. היינו בסך-הכל שלושה ישראלים על האוניה.

כל מילחמת עלייה ב' היתה של המפעילים. אנחנו רק עזרנו להם, אבל הם היו הלוחמים האמיתיים. במהלך הקרב נהרגו שלושה אנשים. הבריטים הורידו מפעילים לאוניות-הגירוש לקפריסין.

קשה לתאר מה שעבר על האונייה. האונייה היטלטלה כים סוער. היינו צריכים להיזהר ממוקשים, ובתנאים כאלו נולדו ילדים. אפילו מיורנים לא היו לנו. הנשים ילדו על דגשי-עץ, באוניה מיטלטלת בת 40 שנה, שהנועה כפחם, במהירות של חמישה וחצי קשר. בהליכה אתה משיג אותה. ביום השמיני של הפלגה היתה סערה נוראה והיתה סכנה שהאוניה תתהפך, ושם הרוח תשתנה - אנחנו נתרסק. הגלים היו בגובה של שמונה מטר.

בלילה נולד ילד ואחרי שעתים מת. האם שכבה בתא היולדות, האב ככה, וכל האוניה היתה חולה במחלתיים.

היינו צריכים לקבור את הילד. אירגנו טקס-קבורה ימי. על-פי הנהג הימי, עטפנו אותו בקנבס. המלחים הזרים תפרו את השק. לקחנו חתיכת-עץ רחבה וקופסה של שימורי-סרדינים, עטפנו את הגופה, חיברנו בשרשרת כדי שהיא תצלול, ובעזר האב מתייחס הורדנו את הגופה וגל עצום קבר אותה.

האם יש קורבן יותר טהור מילד בן שעתים? ● האם נעשתה סלקציה, בחרתם את המפעילים?

לא. כל מי שרצה, יכול היה לעלות. בתחילה החלטנו לא להעלות נשים בחודש התשיעי להריגון, אבל גם את זה לא עשינו. מי יכול היה לברוק?

● מה עם הילדים? כולם היו יתומי מילחמה, שנאספו ביערות. ילדים שהוריהם, שהלכו לתאי הגזאים, שילחו אותם לשרות כרי שיינצלו. ילדים בלי הורים, בלי קרובים. באקסודוס היו לי 1600 יתומים כאלה.

לילדים האלה לא היתה ילדות. הם נאחזו במדריכים שלהם באופן בלתי-רגיל. המפעילים עצמם אירגנו את הילדים. אנחנו, הארץ ישראלים, לא תרמנו דבר. כמפקד אוניה דאגתי לבתי-ילדים. אבל מי אירגן אותם? מי שיחק איתם? המפעילים. היו לנו שני מחנות של ילדים ואימנו אותם.

היית צריכה לראות את העיניים שלהם. ילדים בני שלוש שילקו-הגב היה גבוה מהם. הם הביטו עלינו כעל ענקים מארק-הנפילים. ידענו שהם יעשו כל מה שנגיד להם. כל מה האמינו בנו באמונה עיוורת שנביא אותם לארץ-ישראל.

● כיצד התגברתם על הבעיות באוניות הצפופות - לא היו מיקרים של היסטריה, מריבות, מחלוקת?

היו בעיות. במקרים של היסטריה היה צוות רפואי שטיפל בהם. אני זוכר שבכנסת ישראל וגם בשתי הפאנים עליתי על הסיפון בשבת, ופיתאום אני רואה - פה עומדים אגודת-ישראל, פה המיורחי, פה חסידי הרבי מגור, לא עברה רבע שעה, ר"ר בתיכנסת היו על הסיפון. ואני שואל את עצמי: הרי אנחנו אותו העם, שמתפלל לאותו אלוהים, ואם האוניה טבעה - טבעו כולנו. בתחילה הייתי בשוק. אחרי כל מה שעבר על היהודים האלה, הם לא התפללו ביחד. אחר כך חיכתי לעצמי - זה העם שלנו.

מוכן שהיו בעיות. היתה צפיפות אימה והריח היה בלתי-נסבל. כולם לבשו את כל הבגדים שלהם, כי לא היה מקום לאחסון, ואפשר היה לרחוץ רק את הפנים. היו בעיות, אבל התגברנו. ● מה הפך את "אקסודוס" לאוניית המעפילים המפורסמת מבולן?

על סיפון אקסודוס היו 4500 איש. הבריטים הפעילו לחץ על הצרפתים לעצור את ההפלגה. ארנסט בוויז טס במיוחד מלונדון לפאריס ודפק על השולחן. הצרפתים אמרו לנו, שאם לא נסתלק מיד - לא יאפשרו לנו להפליג.

זו היתה רוטינה. הם היו מגרשים וכל חודש היו מאפשרים ל-750 איש להגיע לארץ.

או נכנס בוויז לטירוף בלתי-מוכן, והחליט ללמד את היהודים לקח בליישיש. וכמי הוא נלחם? בשארית-הפליטה, בעלובי-חיים, ניצולי-מחנות. וכך הוא גירש את האוניות, במקום לקפריסין, לארץ המוצא של אקסודוס - לצרפת.

● ואז פרצה שביתת-הרעב על האוניות?

האוניות עמדו במשך שלושה שבועות מול חופי צרפת. המפעילים לא ירדו. היתה התנגדות מאסיבית. בוויז, בסירופו להילחם בעליה ב' על גופות המפעילים, שלח אותם לגרמניה ובכך הגיע לשיא של ניבזות. הורידו אותם בגרמניה בכוח, אבל כל 4500 האנשים הוברחו, אחד-אחד, מהמתנות למרסיי, וכולם הגיעו ארצה.

שנים אחרי זה קיבלתי 10 אחוז הנחה בקפה אקסודוס, שהוקם על-ידי שנים ממפעילי האוניה.

● אתה היית על ספינות הגירוש? לא. אני ידעתי שאני עולה מייד על פאן-יורק, כשהגענו לחיפה, היפלנו גורל מי נוסע עם

במשך שנים החה לי הנחה בקפה אקסודוס. הקינו אוה מעפילים מהאוניה

המפעילים לקפריסין. לא ידענו על השיגעון של בוויז. לבסוף זה עלה בגורלו של מיכה פרי, ואילו אני, עזריאל עינב, האלוטאי, מירי הקיבוצניקית וסימה האלוט, נכנסנו לסליקים שהיכנו מראש מתחת לגשר-הפיקוד, וכשבאו אנשי סולל-בונה לנקות את האוניה, הם כבר ידעו שאנחנו שם והביאו תעודות-זהיה ובגדים. כך ירדנו כפועלי סולל-בונה.

● פרשת "אקסודוס" נסקרה בכל אמצעי-התקשורת בעולם.

עד אז לא היה דבר כזה. עשרות עיתונאים כיסו את הפרשה, וזוערה של האו"ם שהגיעה ארצה לפני החלוקה, באה במיוחד לחיפה.

● ואז נקראת לפקד על "סאן יורק" ו"סאן קרשנטי"?

על הפאנים היה לי חשבון עם הבריטים, חוץ מחשבון העם היהודי. בוויז השמיץ אותנו, קרא לנו "חבורה של פושעים, המסיתים יהודים מיסכנים ומסכנים את חייהם באוניות רעועות. הוא קרא לנו "סחרי אדם". החלטנו שהנוקדאאוט יהיו פאן יורק ופאן קרשנטי. אותה תנועה יהודית, שהיתה כלי-כך לחוצה, עשתה עם שתי האוניות האלה מאמץ עליון לגבור על בוויז. פה שיחקנו על כל הקופה.

האוניות היו גדולות. כל אחת מהן יכלה לאחסן 5000 איש. לקחנו 6000. למלנו, רצו היוגוסלבים לרפוק את הבריטים, בריוק כמו הרומנים והבולגרים. וכשמברחים 6000 איש, יש

יוסי הראל עם ורה וחיים וייצמן. אני לא רוצה להילחם בחיי אדם -

ושנתן להם לגרוד את הפאנים לקפריסין. הוא מאושר ש"אקסודוס" לא טבעה, בסופו של דבר, ומעמליה הגיעו לחופי הארץ. גם אם באוניות אחרות.

● מתי החלטת להצטרף להג'נה?

ב-1929 הייתי במחנה-צופים בקריית-ענבים. בריוק או פרצו המאורעות בחכרון, בצפת ובמוצא. שלחו מייד אוטובוס להחזיר אותנו הביתה. בדרך גברנו במוצא וראיתי את התבים הנוערים ואת גופותיהם של בני מישפחת מקלף, ואז גמלה בליבי ההחלטה שאת חיי אקדיש להקמת כוח יהודי, שיגן על היהודים בארץ-ישראל, כדי שיותר לא ירצחו אותנו ולא ישרפו לנו בתים.

אני דור שיישי כירושלים. מישפחתי, מישפחת המבורגר, היתה מישפחה רתית. סכי היה רב, אבל אבי כבר היה חילוני. לאבא היתה קנטינה בסדרום, ושנות ילדותי עברו עליי בשכונות ויכרוך-משה

● סיקדת על האוניה. בנסת יש-ראל. זו היתה אחת האוניות הב' עייתיות ביותר שהיו בתולדות המוסד לעליה ב'.